

VI.

HVEM ER FORFATTER AF »NØGLEN« TIL FALSTERS »AMOENITATES«?

Af Bjørn Kornerup.

Det er nu snart 70 Aar siden, den bekendte norske Historiker *Ludvig Daae* opdagede, at der i Universitetsbiblioteket i Oslo fandtes et Eksempplar af *Christian Falsters »Amoenitates philologicae«* (den saakaldte »Udgave« af 1750), forsynede med talrige haandskrevne Tilføjelser af en samtidig. I Chr. Bruuns »Danske Samlinger« (2. R. IV, 145—53) udgav Daae denne nyfundne »Nøgle« til »Amoenitates« i rigtig Erkendelse af den historiske Værdi, der tilkommer disse Optegnelser som Forklaring af mangfoldige Hentydninger i Falsters Værk, som ikke er umiddelbart forstaaelige. Af særlig Interesse er det at se, at mange af de Mennesker, som omtales af Falster, ikke er fingerede Personer, men Skikkelser hjemmehørende i hans Omgangskreds, og at adskillige af de Situationer, der har givet Anledning til de »Diskurser«, som refereres i Bogen, og hvorefter ikke

faa angaar kirkelige eller teologiske Emner, er virkelig oplevede.

Forholder det sig saaledes, at der gennem den omtalte »Nøgle« kastes et overraskende Lys over hele den konkrete, tids- og stedsbestemte Baggrund, der for en stor Del har affødt »Amoenitates«, er det selvfølgelig af stor Vigtighed at søge oplyst, hvem Forfatteren til denne Kommentar kan være. Ludvig Daae formaaede ikke selv at besvare dette Spørgsmaal, men henvendte sig i den Anledning til den fortjente Ribe-Historiker *J. Kinch*. Heller ikke denne Mand var i Stand til med afgørende Vished at udpege den eftersøgte Forfatter, men ud fra sit fortrolige Kendskab til Ribes Historie havnede han i den Opfattelse, at Forfatteren maatte formodes at være en Broder til Hans Gram, *Laurids Gram*, der i ti Aar (1723—33) var Subrektor hos Christian Falster. Kinch søgte at verificere sin skarpsindige Hypotese gennem Haandskriftssammenligning, men raadede ikke over det fornødne Materiale og maatte derfor lade Sagen henstaa uafgjort¹.

Heller ikke senere er disse Undersøgelser blevet ført videre, og man har i Almindelighed ladet sig nøje med at bygge paa den af Kinch fremsatte Formodning. Det gælder saaledes *Jørgen Olrik*, der 1919—20 udgav en kommenteret Oversættelse af »Amoenitates« under Titel »Lærdoms Lystgaard«. I Fortalen til denne udtaler han, at Forfatteren til »Nøglen« »rimeligvis« er Laurids Gram, og i Kommentaren gør han udstrakt Brug af de Oplysninger, der herigennem var tilvejebragt². Et lignende Standpunkt indtager ogsaa *Marius Kristensen* i en Afhandling om Ribe i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede³.

Imidlertid lader det sig gøre at hæve Kinchs Hypotese til fuldkommen Vished. Under Studier i anden Anledning lykkedes det mig fra Oslo Universitetsbibliotek at frem-

¹) Danske Samlinger 2. R. IV, 143—5.

²) Lærdoms Lystgaard I, S. VI. Jvfr. f. Eks. I, 263; II, 284.

³) Fra Ribe Amt V, 1919—22, S. 465.

skaffe fotografiske Gengivelser af en Del af de haandskrevne Optegnelser¹, som var indført i det der beroende Eksemplar af »Amoenitates«, og ved Sammenligning med andet, autentisk Haandskriftsmateriale² ses det tydeligt nok, at den sirlige og klare Haand, der har ført de omtalte Randbemærkninger i Pennen, er Laurids Grams.

Rent bortset fra, at det metodisk set er tilfredsstillende at faa denne historiske Gaade løst, er det af ikke ringe Betydning for Vurderingen af den Kildeværdi, som bør tillægges den haandskrevne »Nøgle« til »Amoenitates«, at faa Vished for, at den virkelig stammer fra Laurids Gram. Har man hidtil af indre Kriterier kunnet slutte, at Forfatteren har været særdeles vel bekendt med interne ripensiske Forhold, saa vinder Opfattelsen af, at man staar over for en velunderrettet og troværdig Kilde, betydeligt, naar man kan fastslaa, at det virkelig er Laurids Gram, der er Forfatteren. Denne Mand stod nemlig Christian Falster meget nær, og da han vistnok i hele sin Ribetid var optaget i hans Hjem i det gamle Puggaard³, havde han rig Lejlighed til ved daglig Omgang at erfare mangt og meget om det Milieu, der er Baggrunden for »Amoenitates«.

¹) Jeg takker Bibliotekar, Frk. Solveig Tunold for velvillig Hjælp i denne Anledning. Fotografierne er nu deponerede i Rigsarkivet.

²) Autentiske Prøver paa Laurids Grams Haand findes dels i en Række Breve fra Laurids Gram til Biskop Ludvig Harboe fra 1759—75 i Sjællands Bispeskriv, Indkomne Breve fra Møen, dels i Danske Kancellis Arkiv, Indlæg til Sjællandske Registre 1759 Nr. 463. Derimod er de tilsyneladende egenhændige Ansøgninger fra ham om Præstembeder, der findes sst. i Indlæg til Jydske Reg. 1729 Nr. 12 og til Sjæll. Reg. 1757 Nr. 531 *ikke* egenhændige, men aabenbart skrevne af Venner og Bekendte. Dette Eksempel er velegnet til at mane til Forsigtighed ved selv i det 18. Aarhundrede at fastslaa noget med Hensyn til Ægtheden af Skriftstykkerne i Kancelliets Arkiv. Det var aabenbart en meget almindelig Praksis, at især fraværende Supplikanter lod Bekendte paa deres Vegne indgive (i Formen tilsyneladende egenhændige) Ansøgninger i Kancelliet.

³) Danske Samlinger 2. R. IV, 144.

Laurids Gram var en gennemdannet og grundhæderlig Personlighed¹, hvis Ord i de fleste Tilfælde bør staa til Troende, om end det er muligt, at mindre Erindringsforskydninger nu og da kan have gjort sig gældende. Dette er ogsaa forstaaeligt, naar man betænker, at Optegnelserne er gjort adskillige Aar, efter at han (1733) havde forladt Ribe for at gaa over i gejstlig Virksomhed. Dette fremgaar nemlig af, at Randbemærkningerne er indført i et Eksemplar af Udgaven af »Amoenitates« fra 1750.

Interessant i denne Sammenhæng er det at se, at Laurids Gram aabenbart selv har givet Anledning til en af Diskurserne i »Amoenitates« (II, 165 ff. Diskurs XXVII). Her berettes der om en af Falsters Venner, »et Menneske af utvivlsom dydig Karakter« (homo spectatæ virtutis), der beklagede sig over, at de fleste af Tidens Lærde havde udviklet sig til døde Glosebøger og ikke stræbte at lade deres Studier tjene til Forbedring af Livsførelsen og Opnaaelse af en højere Visdom. Ved dette Sted havde Gram i sit Eksemplar tilføjet: »den, der gav Anledning til denne Samtale, er saa bekendt som jeg for mig selv«², en Ytring, der formentlig kun kan sigte til Kommentatoren selv.

Det Eksemplar af Falsters »Amoenitates«, som Laurids Gram har ejet, solgtes efter hans Død 1775 ved Auktion i Stege Præstegaard³. Det blev købt for 4 Mark af en »Hr. Hinchel«, som formodentlig er identisk med en Købmand i Stege Sv. Hincheldey, der købte en Del Bøger og andre Effekter ved samme Lejlighed antagelig som Kommissiønær for andre. Hvorledes Bogen er havnet i Universitetsbiblioteket i Oslo, vides ikke, da den ikke er forsynet med nogen nærmere Proveniensbetegnelse.

¹) En nærmere Karakteristik af Laurids Gram er givet i min Udgave af »Vita Johannis Grammii«, 1942, S. XLI ff.

²) Danske Samlinger 2. R. IV, 152.

³) Gejstlig Auktionsprotokol for Møens Herreds Provsti 1766—84, S. 89 Nr. 83.